

Секція: Бухгалтерський, управлінський облік і аудит

Щербина О.С.

асистент кафедри обліку і аудиту

Національного університету харчових технологій

м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ РЕЗЕРВУ СУМНІВНИХ БОРГІВ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ТА ПОДАТКОВОМУ ОБЛІКУ

В період дії Закону України «Про оприбуткування прибутку підприємств» сумнівну заборгованість здебільшого розглядали з точки зору податкового законодавства, а її бухгалтерській сутності далеко не всі приділяли належної уваги. Але на сьогоднішній день, коли бухгалтери працюють з Податковим кодексом України (ПКУ), слід згадати правила бухгалтерського обліку сумнівної заборгованості, оскільки ПКУ передбачає віднесення витрат на створення резерву сумнівних боргів до податкових.

Згідно п.4 П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» сумнівний борг - поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником. У випадку, якщо існує впевненість в неповерненні певної суми заборгованості боржником або минув строк позовної давності така дебіторська заборгованість набуває статусу безнадійної. В результаті необхідно «оцінити» кожну дебіторську заборгованість: чи можна очікувати її повного погашення, чи, можливо, через деякий час її доведеться списувати на витрати?

Оскільки вартість дебіторської заборгованості може знижуватися, щоб не порушити принцип обачності, необхідно на дату балансу поточну дебіторську заборгованість оцінювати за чистою реалізаційною вартістю (п.7 П(С)БО 10). Для визначення чистої реалізаційної вартості дебіторської заборгованості, потрібно розрахувати резерв сумнівних боргів.

Створення резерву сумнівних боргів допоможе підприємству уникнути некоректної звітності. При списанні великих сум безнадійної дебіторської заборгованості можуть бути збільшені витрати, які, по суті, не мають відношення до поточної діяльності. Аби уникнути таких негативних і

некоректних показників, потрібно попередньо зарезервувати резерви під сумнівні борги.

Резерв сумнівних боргів визначається до дебіторської заборгованості за умови:

- заборгованість виникла внаслідок звичайної господарської діяльності (окрім набутої заборгованості і заборгованості, призначеної для продажу);
- заборгованість є поточною дебіторською заборгованістю, оскільки для довгострокової заборгованості резерв не розраховується;
- заборгованість не є безнадійною, оскільки по безнадійній заборгованості є впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності.

Пункт 8 П(С)БО 10 передбачає два методи обчислення резерву сумнівних боргів: застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості та застосування коефіцієнта сумнівності. За методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості величина резерву визначається на підставі аналізу платоспроможності окремих дебіторів. За методом застосування коефіцієнта сумнівності величина резерву розраховується множенням суми залишку дебіторської заборгованості на початок періоду на коефіцієнт сумнівності. Обраний метод створення резерву сумнівних боргів обов'язково має бути відображений у наказі про облікову політику підприємства.

Перший метод більше підходить підприємствам, які працюють з невеликою кількістю контрагентів, адже він передбачає великі трудовитрати (для визначення величини резерву необхідно зібрати великий обсяг інформації про кожного боржника). Другий метод передбачає використання коефіцієнта сумнівності, який можна розрахувати трьома способами:

- визначення питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході;
- класифікація заборгованості за строками непогашення;
- визначення середньої питомої ваги списаної дебіторської заборгованості у сумі заборгованості на початок відповідного періоду за попередні три - п'ять років[4].

Прийняття Податкового кодексу України мало якнайбільше сприяти зближенню бухгалтерського і податкового обліку. Згідно підпункту 138.10.6 «г» ПКУ до складу інших витрат включаються: «інші витрати звичайної діяльності (крім фінансових витрат), не пов'язані безпосередньо з виробництвом та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, зокрема: ...г) витрати на створення резерву сумнівної заборгованості визнаються витратами з метою оподаткування в сумі безнадійної дебіторської заборгованості з урахуванням підпункту 14.1.11 пункту 14.1 статті 14 цього Кодексу». Виходячи з норми даного підпункту поняття резерву сумнівних боргів для бухгалтерського обліку відрізняється від резерву сумнівних боргів для податкового обліку. У податковому обліку до складу витрат можна віднести лише ту частину резерву сумнівних боргів, яка відповідає поняттю безнадійної дебіторської заборгованості, визначеному в підпункті 14.1.11 ПКУ[1].

В п.14.1.11 ПКУ зазначено, що безнадійна заборгованість - заборгованість, що відповідає одній з таких ознак:

а) заборгованість за зобов'язаннями, щодо яких минув строк позовної давності;

б) прострочена заборгованість, що не погашена внаслідок недостатності майна фізичної особи, за умови, що дії кредитора, спрямовані на примусове стягнення майна боржника, не призвели до повного погашення заборгованості;

в) заборгованість суб'єктів господарювання, визнаних банкрутами у встановленому законом порядку або припинених як юридичні особи у зв'язку з їх ліквідацією;

г) заборгованість, яка виявилася непогашеною внаслідок недостатності коштів, одержаних після звернення кредитором стягнення на заставлене майно відповідно до закону та договору, за умови, що інші дії кредитора щодо примусового стягнення іншого майна позичальника, визначені нормативно-правовими актами, не призвели до повного покриття заборгованості;

г) заборгованість, стягнення якої стало неможливим у зв'язку з дією обставин непереборної сили, стихійного лиха (форс-мажорних обставин), підтверджених у порядку, передбаченому законодавством;

д) прострочена заборгованість померлих фізичних осіб, а також осіб, які у судовому порядку визнані безвісно відсутніми, недієздатними або оголошені померлими, а також прострочена заборгованість фізичних осіб, засуджених до позбавлення волі [1].

Отже, витрати на створення резерву сумнівних боргів не включають до податкових витрат в момент його створення, а включаються в момент, коли дебіторська заборгованість стає безнадійною згідно Податкового кодексу.

Потрібно зазначити, що можна використовувати ще один спосіб віднесення підприємством безнадійної дебіторської заборгованості (за умови визнання її такою згідно ПКУ) до складу своїх витрат напряму без використання резерву сумнівних боргів. Так, у п.11 П(С)БО 10 зазначено, що у разі недостатності суми нарахованого резерву сумнівних боргів безнадійна дебіторська заборгованість списується з активів на інші операційні витрати; поточна дебіторська заборгованість, щодо якої створення резерву сумнівних боргів не передбачено, у разі визнання її безнадійною списується з балансу з відображенням у складі інших операційних витрат. Такий вид витрат, які включають інші витрати операційної діяльності, пов'язані із господарською діяльністю згідно підпункту 138.10.4 ПКУ включаються до складу інших витрат.

Незважаючи на те, що існує декілька методів розрахунку резерву сумнівних боргів, потрібно пам'ятати, що облікова політика підприємства має бути послідовною – обраний метод має бути зафіксований у наказі про облікову політику. Адже тепер правила відображення у податкових витратах безнадійної дебіторської заборгованості тісно пов'язані з резервом сумнівних боргів, а отже всі шляхи ведуть до П(С)БО 10.

Хоч з прийняттям Податкового кодексу податковий облік наблизився до бухгалтерського, проте існує низка протиріч, зокрема це стосується обліку дебіторської заборгованості та управління нею.

Література:

1. Податковий кодекс України.
2. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств».
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс».
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість».